

Skákání gumy v druhé polovině 90. let 20. století

Dana Bittnerová

Guma (skákání gumy) je v současné době stabilní složkou repertoáru dětských formalizovaných her. Vznikla jako další možnost řešit disproporci mezi omezeným herním prostorem dětí ve městě a jejich potřebou pohybu. Skloubila prostorovou nenáročnost s poměrně značným fyzickým nasazením hráčů. Byla v dané chvíli inovací v rámci „stacionárně-dynamických“ her dětí ve městě. Stejně jako její „starší sestry“ z města – školky se švihadlem, školky odbíjení míče o zeď či zem, skákání panáka – potřebovala speciální herní rekvizitu a byla konstruovaná jako sled těžších a těžších, pohybově náročnějších cviků. Stejně jako jim i jí vykazali dospělí místo na ulici, dvorku a hřišti. Tak ovlivnili, že i guma se hrála a hraje především v teplých měsících roku.

Kolébku skákání gumy, jak uvádí Jana Pospíšilová s odvoláním se na německou etnoložku Utu Schier-Oberdorfer, se staly Spojené státy padesátých let. Odtud se přes severní Evropu postupně rozšířila po celém starém kontinentě (Pospíšilová 1993, s. 120). Např. v Německu (SNR) se guma – „*Gummitwist*“ prosadil v první polovině šedesátých let (Bauche 1965, s. 137). Na otázku, jak dlouho musely čekat české děti na skákání gumy, doposud výzkumy přesně neodpověděly. Na základě předběžné ankety však lze konstatovat, že již okolo roku 1965 skákání gumy patřilo mezi herní aktivity pražských dětí.¹

Skákání gumy zůstaly děti věrné i na konci tisíciletí, v druhé polovině 90. let 20. století. A právě v předkládaném příspěvku bych ráda představila současný stav skákání gumy v Praze. Pokud se bude nabízet materiál, obohatím svá zjištění o pohled z historické a teritoriální perspektivy.

¹ Informátorka narozená v roce 1951 vypověděla, že v době kdy chodila do osmé či deváté třídy se v Praze 7 – Letné začínala guma skákat.

Prezentovaný materiál vychází z dat, která jsem shromáždila v průběhu terénního výzkumu uskutečněného v letech 1997–1998. Informátory se staly děti – především dívky první, druhé, třetí a čtvrté třídy základních škol v Praze 1 a v Praze 3, a také trojice dívek z primy osmiletého gymnázia v Praze 9. Určitý snímek stavu skákání gumy v 70. letech 20. století, který poskytne případná srovnání, jsem pak získala na základě předvýzkumu prováděného u 10 žen narozených v Praze v letech 1964–1966, přičemž pouze jedna z nich dokázala poměrně komplexně rekonstruovat herní pravidla a skokovou sestavu.

Konkrétní herní akce současných dětí jsem pozorovala především v jarních a letních měsících roku, a to buď na volných prostranstvích, nebo v místnosti školní družiny, která v dané chvíli sloužila jako herna. Ve většině případů hru hrály dívky (sledovala jsem sedm čistě dívčích herních skupin). Při svých výzkumech jsem se ovšem setkala také s jednou smíšenou hráčskou skupinou (chlapců a dívek), a dokonce i s jednou čistě chlapeckou sestavou hráčů – „skákačů“. Tedy přesto, že je skákání gumy obecně pokládáno za dívčí „sport“, může vzniknout konstelace, kdy i pro chlapce se stává tento způsob hraní společensky akceptovaný či dokonce vyhledávaný.

Základní pravidla hry

Základní principy skákání gumy se jak z hlediska teritoriálního, tak z hlediska střídání hráčských generací nemění. I pro sledované hráčské skupiny zůstala základem hry – nezastupitelnou herní rekvizitou prádlová či kulatá guma o délce alespoň 3 metry (německá literatura uvádí 7 m). Hru nadále měly hrát alespoň tři hráči. Dva z nich stáli naproti sobě a rozkročenýma nohama drželi gumu tak, že obvod gumy vytvářel obdélník, jehož vrcholy byly nohy hráčů. Absenci jednoho z nich děti dokázaly ovšem suplovat. Za nepřítomného hráče dávala gumě požadovaný tvar např. židle nebo kmen stromu.

Třetí hráč pak mezi dvěma linkami gumy skákal dohodnutou skokovou sestavu. Po jejím zvládnutí se poloha gumy zvyšovala o jeden stupeň náročnosti. V případě chyby ve skoku (spletení sledu skoků, přišlápnutí gumy, zachycení gumy oděvem) hráč „vystoupil“ a na jeho místo přišel další. Do hry se vrátil až po vystřídání všech, kteří byli v pořadí za ním. Skákal pak znovu od série, ve které učinil chybu. (Nezačínal ani od začátku, ani chybnou sérii nepomíjel, ani nenavazoval na sérii, kterou zkazil hráč

před ním.) Vítězil ten, kdo nejdříve doskákával předepsanou sestavu ve všech stupních obtížnosti (výškových stupních, popřípadě stupních rozpětí gumy a skokových sestav).

Stupně obtížnosti

Prvním z parametrů obtížnosti u sledovaných akcí skákání gumy byly výškové stupně, které děti odvodily či podřídily mírám lidského těla. Stále se zvyšující výška gumy zvyšovala náročnost skokové sestavy v dané sérii. Již v tomto ohledu neexistovala mezi jednotlivými hráčskými skupinami shoda. Lišil se nejen počet realizovaných stupňů, ale i jejich rozložení na těle hráčů. Tradicí kodifikované byly v principu pouze tři první stupně obtížnosti (na kotníky – jedničky, na lýtka – dvojky, ke kolenům – trojky). K nim hráči přidávali různý počet dalších stupňů, které umisťovali podle naučeného, odkoukaného či vymyšleného pravidla.

poloha na těle	skupina A	skupina B	skupina C	70. léta	Německo
paty				nulky	
kotníky	jedničky	jedničky	jedničky	jedničky	jedničky
lýtka	dvojky	dvojky	dvojky	dvojky	dvojky
kolena	trojky	trojky	trojky	trojky	trojky
stehna		čtyřky			
pod zadek	čtyřky	pětky	čtyřky	čtyřky	čtyřky
boky/nad zadek		šestky	pětky		
pas	pětky	sedmičky		pětky	pětky
hrudník		osmičky	šestky		šestky
ramena			sedmičky	šestky	
krk		devítky			sedmičky
hlava		desítky		sedmičky	

Tab. 1 Tabulka umístění výškových stupňů skákání gumy vzhledem k lidskému tělu u tří vybraných hráčských skupin pražských dětí v druhé polovině 90. let 20. století v porovnání s hráčskou zkušeností dívky na počátku 70. let a s formou hry v současném Německu (Münsteru) (Hegemann-Fonger, 1995, s. 257).

Příkladem mohou být tři hráčské skupiny dívek, u nichž byl materiál sebrán komplexně. Dívky ze třetí třídy z Prahy 3 (skupina A) si vystačily s pěti stupni obtížnosti. Jejich o rok starší spolužačky (skupina B) respektovaly „školkovost“ při skákání gumy a pro výškové stupně našly deset poloh na těle.²

² Varianta hry dívek ze skupiny B ovšem inspirovala mladší dívky (skupina A). Chtěly se v dané chvíli vyrovnat jejich úrovni, hrát hru stejně obtížnou. Začaly proto dočasně skákat gumu v deseti stupních obtížnosti. Výchozí škálu však nezměnily. Šestky začaly počítat od hrudníku, sedmičky vztáhly k ramenům, osmičky byly na krku, devítky na hlavě, u desítek nezbylo, než je držet rukama nad hlavou.

Dívky ze čtvrté třídy z Prahy 1 (skupina C) skákaly sedm stupňů, přičemž dospěly k téměř stejné výšce jako dívky s desetistupňovou škálou. Varianta ze 70. let 20. století oživila hru „nulkami“ a následných sedm stupňů vyšplhalo až k hlavě. (Srov. tab. 1.) Není bez zajímavosti, že děti při konkrétní herní akci následně korigují umístění gumy. Vyrovnávají tak tělesné disproporce vyplývající z odlišného vzrůstu hráčů. Gumu se tedy snaží umístit vodorovně (výzkum M. Klusák, 1998, Tachlovice okr. Praha západ).

Skutečnost, že právě polohy jedniček, dvojek a trojek jsou takřikající zvykově kodifikované v rámci dětské populace, lze vysvětlit i tím, že právě ony je možno bez problémů skákat. Skákaly se ovšem zpravidla i čtyřky. Vyšší stupně si však žádaly speciální techniky pro realizaci série skokové sestavy. Opět záleželo na individuálním pojetí, jaký zástupný způsob skákání byl zvolen či prosazen. Dívky z skupiny A „*to braly nůžkami*“ – nůžkami přesakovaly linky gumy. Obvyklejší však bylo (skupiny B, C, 70. léta) „*to chodit*“ – v zásadě překračovat linku gumy. Ovšem i „*chození*“ mělo své limity. Ve výškovém stupni dosahujícím na hrud' či na ramena používaly dívky další postup. Buď si pomáhaly rukama – linky stahovaly k zemi a stoupaly na ně, aby mohly z nich vyskočit (skupina C)³, nebo skokovou sestavu vůbec přenechaly rukám a skoky naznačovaly pohybem dlaní a předloktí (skupina B). Dle výpovědi informátorky, která prožívala své dětství v 70. letech, se poslední dva výškové stupně odpoutaly od skokové sestavy. Hráčka stála uprostřed uvnitř nebo vně pole vymezeného gumou. Linky gumy splétala po způsobu pletení na krosnech (vznikala na obou stranách točená šňůra). Uprostřed, v místě, kde se přehazovaly linky gumy, se spletenec roztáhl, aby vzniklo očko. Tím pak hráčka prostrčila hlavu, načež si sedla na bobek a v zápětí se poslepu vztyčila, jakoby vyplavala na hladinu. Cílem bylo trefit se mezi obě linky gumy, kterými pro ztížení hry dívky držící gumu uhýbaly.

Ovšem výškové stupně nebyly jediným prostředkem, jak stupňovat náročnost hry. Již informátorka popisující skákání gumy v první polovině 70. let uváděla „*hejbačky*“, kdy dvě hráčky, které držely gumu, volně uhýbaly třetí hráčce při jejích skocích. Do druhé poloviny 90. let ovšem přišly děti vyzbrojeny opět škálou rozpětí gumy, různými stupni vzdálenosti obou jejích linek. Dívky ze sledovaných hráčských skupin za výchozí stav považovaly „*normální*“ nebo „*jednoduché*“ (v Brně roku 1990 nazývané „*normálky*“ – Pospíšilová, 1993, s. 121), kdy širší, rozpětí gumy určovalo

³ V tomto případě se pozice skoků přes linky gumy změnila ve skoky na linky gumy tehdy, když ten který skok a priori na linku nemířil.

Devítileté dívky skáčí široké trojky, Praha 15. 5. 1997

Foto: D. Bittnerová

volné rozkročení nohou. Po nich následovaly „úzké“ (v Brně „rusky“). Při úzkých jedničkách hráčky stály ve stoji spatněm, při úzkých dvojkách měly nohy křížem, při úzkých trojkách a čtyřkách gumu držely pouze na jedné noze. Výše se „úzké“ nehrály. Dalším stupněm rozpětí gumy byly „široké“ (v Brně „vrata“), které dívky opět hrály maximálně do čtvrtého výškového stupně. Vzdálenost obou linek určovalo maximální rozkročení. Při širokých jedničkách hráčky často seděly s nohama od sebe. Při širokých dvojkách až čtyřkách docilovaly hráčky dostatečné šíře gumy s pomocí rukou, gumu přidržovaly v patričném rozpětí. Vrcholem byly „vševědky“, tedy původní „hejbačky“, kdy hráčky, které držely linky gumy, s nimi třetí hráčce uhýbaly.⁴

Podobně jako vysoké výškové stupně vyžadovaly speciální techniky zdolání gumy, tak i u „širokých“ děti vynalezly způsob, jak se vyrovnat s handicapem velké šířky. Např., když měly skočit rozkročmo vně linek gumy, opřely se rukama o zem. Při tomto vzepření již pro ně nebylo problémem držet rovnováhu.

⁴ Také německá badatelka Heike Hegemann-Fonger uvádí ve své práci, že v Münstru děti v první polovině devadesátých let skákaly – „Engerpaß“ – úzké, „Autobahn“ – široké. Dále zaznamenala držení gumy na jednu nohu již při jedničkách tzv. „Pferdefuß“ či „Einbahnstraße“. Do možnosti držení gumy zahrнула také překřížení linek gumy – „englisch“, u nás viz „mašličky“. (Hegemann-Fonger, 1995, s. 256)

Stupňování náročnosti sérií skoků se někdy nezastavilo pouze u těchto dvou výše jmenovaných parametrů výšky a šířky gumy. Zaznamenala jsem dokonce závazný sled skokových sestav. Při absolutní důslednosti by pak hra probíhala ve třech stupňujících se liniích náročnosti – 1. výškové stupně, 2. šířka rozpětí gumy, 3. skokové sestavy. Dívky (skupina A) však k myšlence stupňovat náročnost hry ve třech liniích nepřistupovaly systematicky.⁵

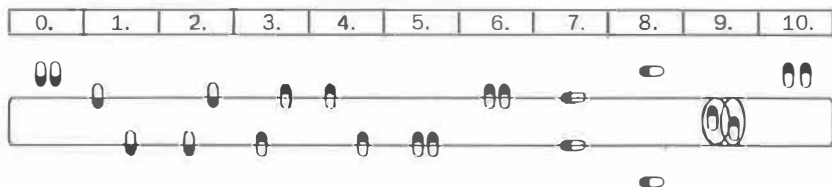
Skokové sestavy

Již Jana Pospíšilová ve své studii uvádí, že v Brně sklonku osmdesátých let existovalo na dvě desítky skokových sestav. Ovšem ani děti z Prahy nehrály jen několik ustálených skokových sestav. Na základě výzkumu lze konstatovat, že neexistovala hráčská skupina, která by měla sestavu identickou se sestavou dětí z jiné přátelské trojice, třídy či školy. Mezi dětmi se vyskytovala celá řada skokových sestav a jejich variant. Lze v nich ovšem odhalit invarianty a pomocí nich konkrétní sestavy posuzovat.

Skoky uplatňované ve skokových sestavách lze principiálně analyzovat podle dvou, respektive tří aspektů: 1. podle toho, zda hráč skáče čelem k linkám gumy či bokem, 2. podle toho, zda hráč linky gumy přeskakuje (skáče mezi linky a vně linky gumy) či na ně skáče (šlape, přišlapuje je),⁶ 3. podle toho, zda hráč skáče snožmo (současná akce obou nohou) nebo přeskakuje z jedné nohy na druhou. Většina skoků, které jsem zaznamenala, byla vedena snožmo v různé šířce rozkročení. Skoky prováděné z levé nohy na pravou či naopak (odraz z jedné nohy a dopad na druhou) se pak

⁵ Gradace náročnosti v prováděných skokových sériích byla ve skupině A poměrně komplikovaná. Nejprve se stupňovala výška, pak šířka první základní skokové kombinace (viz níže). Poté hru znesnadnila repetice v sérii skoků („číslovky“), a to v jednotlivých výškových stupních. Načež se změnila skoková sestava – „pekařky“, skákaná opět ve výškových stupních – normálně a ve „vševělkách“. Poté následovala další sestava respektující opět pouze výškové stupně („rem tam tom“). Hru pak zakončovala rozvedená figura „rační období“.

⁶ Sestavu čelem k linkám gumy a se skoky na gumu jsem zaznamenala u informatorky narozené 1964.

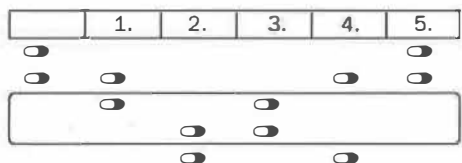
uplatňoval především u „chození“ gumy, které se ve svém důsledku neomezovalo pouze na vysoké výškové stupně, ale stalo se součástí i konkrétních sestav (viz „Dandík“).

V reálných skokových sestavách se děti většinou nerozhodly pro jediný způsob skákání (např. neskákaly výhradně celou sestavu snožmo, čelem k linkám gumy a nepřišlapovaly je). Nevyloučily tedy možnost kombinovat jednotlivé prvky. Přesto v konkrétních skokových sestavách velice často převažoval jeden ze způsobů skákání, který byl doplňován, vylepšován o figury či skokové etudy z dalších způsobů.

Děti ze sledovaných skupin uplatňovaly ve skokových sestavách převážně skákání bokem k linkám gumy a základem byly skoky snožmo do pole a mimo pole, které vymezovala guma. V zásadě jsem zaznamenala dvě základní skokové kombinace (sled jednotlivých skoků), z nichž pak, obohaceny 1. o další skokové figury, 2. o různé gradační prvky (např. repetice či redukce) a 3. o doprovodný text, vycházely další sestavy. Děti je ovšem vnímaly jako naprosto odlišné, a tedy je i jako jiné deklarovaly – pojmenovávaly.

I. První typ základní skokové kombinace spočíval v proměnlivém rozkročení nohou (viz obrázek).

I. Základní skoková kombinace

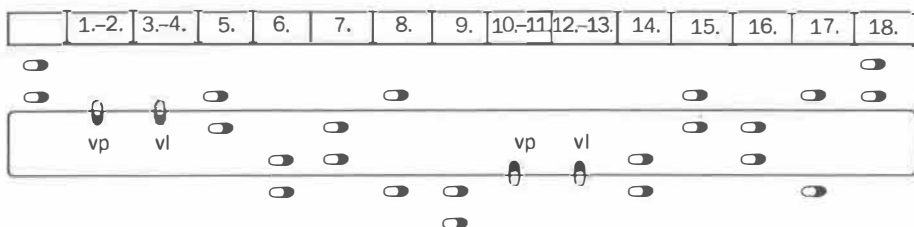
Tento základní typ pak dívky také skákaly jako jednu z mnoha sestav. Posledním skokem však byl skok do většího rozkročení. Poté již nenásledoval skok, ale vykročení z herního pole.⁷

Varianty skokových sestav

V jedné z konkrétních skokových sestav (bez názvu) (15. 5. 1997) se základní skoková kombinace dvakrát opakovala, a dále byla obohacena o figuru dvojího nakročení pravou a levou nohou čelem k linkám gumy.

⁷ Z vlastní autopsie uvádím, že tato sestava končila stejnou figurou jako sestava v pozn. 6. Linky gumy se dvěma úkroky stiskly kotníky, lýtky či kolena (podle výškového stupně), hráčka se otočila o 90° a vyskočila z gumy, případně z ní vykročila zvednutím nohy za gumou. Odtud patrně pochází uváděná redukce odchodu z hracího pole namísto vyskočení.

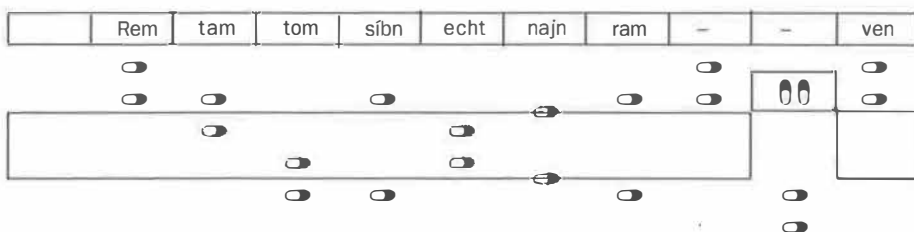
Skoková sestava se původně skákala na básničku. Ovšem, jak sama dívka, která hru v hráčské skupině prosadila, přiznala, básničku se nenaučila, takže do sledované dětské skupiny hra přešla v podobě redukované na pohybovou stránku hry.

vl – nakročení levou nohou a tukuťní špičkou této nohy dovnitř obdélíku gumy
vp – tentýž krok prováděný pravou nohou

„Rem tam tom“ (13. 5. 1997) je dalším příkladem variace prvního typu základní skokové kombinace. Tato sestava kombinaci rozšířila o figury skoku na linky gumy, o dvojí vyskočení z pole a figury skákané čelem k linkám (srov. popis „kohouti“ – „autička“). Navíc skoky rytmizovaly markáronské verše: „Rem tam tom síbn echt najn ram – – ven“.

„Rem tam tom“ se skákalo v rozpětí gumy „jednoduché“ a zaznamenala jsem je pouze na výškovém stupni jedniček (není však vyloučeno, že se skákaly i ve dvojkách, trojkách atd.)

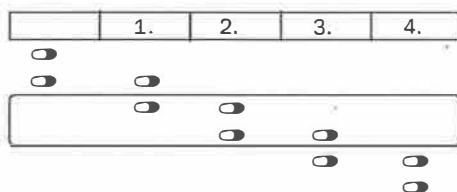

Také u „číslovek“ (13. 5. 1997) hráči skákali první typ skokové kombinace. Zkomplikovali ji však opakováním základní sestavy v jednotlivých výškových stupních, které se sestupně v jednotlivých sériích redukovalo. Tedy hra začínala na úrovni jedniček a základní sestava se opakovala třikrát, stejně tak ve dvojkách a trojkách (čtyřky se již neskákaly). V druhé sérii se v jednotlivých stupních základní sestava opakovala dvakrát a v poslední sérii jednou. Sestava se skákala pouze v rozpětí gumy „jednoduché“. (Srov. „počítačky“, viz níže.)

„Žížalky“ (26. 6. 1998) byly svérázným způsobem realizace prvního typu základní skokové kombinace. Tuto hru děti nerozšířily ani o atraktivní figury, ani kombinaci neopakovaly, ani skoky neprovázela básnička. Hru charakterizoval způsob skákání – „skákání“ v leže. Hráč ležel (od toho žížalky) uprostřed gumy s nohama pokrčenýma v kolenou. Ty pak přehazoval podle předepsané sestavy.

II. Druhým typem základní skokové kombinace bylo skákání s neměnným rozkročením nohou – naprosto pravidelná řada skoků v poli gumy vedená zleva doprava či naopak (viz obrázek).

II. Základní skoková kombinace

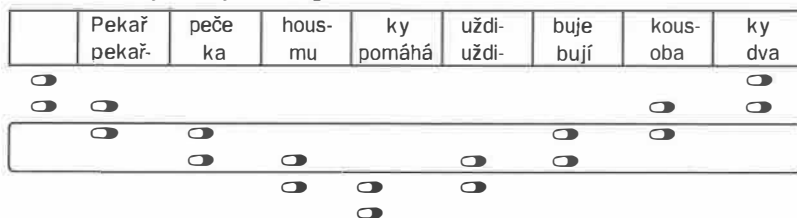
Varianty skokových sestav

„Pekařky“⁸ (15. 5. 1997) zreplikovaly výchozí základní skokovou kombinaci. Navíc bylo skákání rytmizováno písničkou, která se skandovala:

Pekař peče housky, uždibuje kousky.

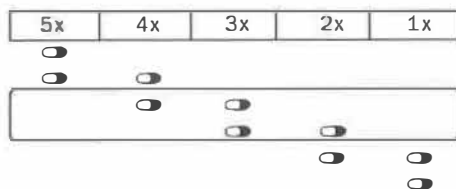
Pekařka mu pomáhá, uždibují oba dva.

„Pekařky“ se skákaly při šířce gumy „jednoduché“ a ve „vševědkách“, a to pouze ve třech výškových stupních.

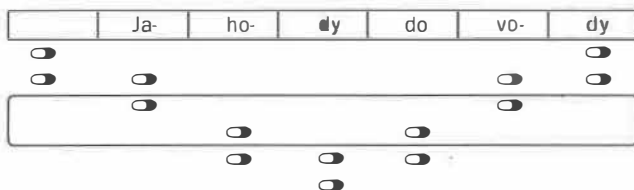
Skokové sestavy „počítačky“, které nesly tento název, jsem zaznamenala dvojího typu. V první sestavě (19. 6. 1998) se opakovaly jednotlivé skoky ve zvoleném počtu sestupně od pěti do jedné (první pětkrát, poslední jednou).

⁸ Již Jana Pospíšilová ve svém výzkumu v Brně-Líšni v roce 1990 zaznamenala, že se na básničku Pekař peče housky skákala guma. (Pospíšilová 1993, s. 121.)

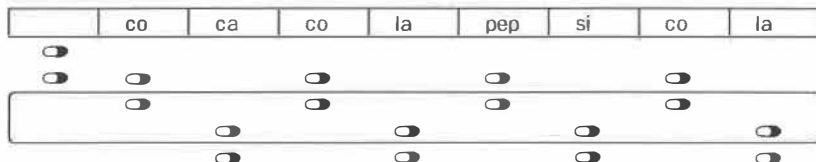

Druhé „počítačky“ (19. 6. 1998), byly principem shodné s „číslovkami“. Tedy v prvním kole hry se sestava opakovala pětkrát. Hráč doskákal zleva doprava, pak zpět zprava doleva, tedy při pěti opakováních skáče třikrát zleva doprava a dvakrát zprava doleva. Sestupně hráč pokračoval až k jedinému opakování. U jiné hráčské skupiny jsem zachytila pouze trojí maximální opakování.

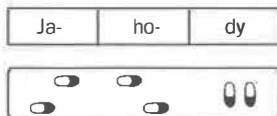
Určitou redukcí druhého typu základní skokové kombinace byly „jahody“. Při skákání této sestavy vypadl skok do středu pole vymezeného linkami gumy. Sled skoků se zde podřídil rytmu rýmovaného říkání: „Jahody do vody“.

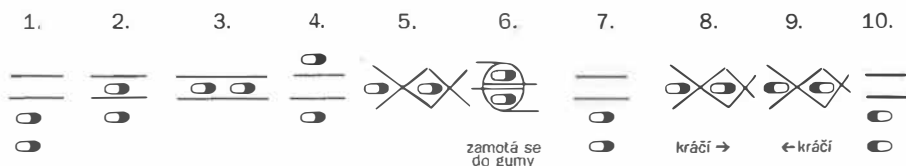
Ještě k většímu zjednodušení došlo v sestavě „Coca-cola“ (15. 5. 1997), a v její variantě (20. 6. 1998). Skákání se omezilo na přeskokování levé a pravé linky gumy. Tento způsob by bylo možno pokládat i za další typ základní skokové kombinace, nebo za redukcí výše uvedených kombinací směřující až k skokové figuře. „Coca-coly“ byly v obou zaznamenaných případech skákány na říkání. V prvním případě skoky doprovázela slova: „Coca-cola, Pepsi-cola“. Při druhé skokové sestavě se střídalo fonetické a správné „čtení“ slov: „Coca-cola, koka-kola“ (fonetický přepis).

Ještě blíže skokové figuře stály druhé „jahody“ (11. 6. 1998). Skoky se skály výhradně v poli vymezeném gumou, a záleželo na rychlém střídání skoků – nakročení levé a pravé nohy (levá vpřed pravá vzad a naopak) a následného souskoku do stoje spatného. Skoky doprovázelo několikeré opakování: „Jahody, jahody, jahody“.

Zvláštním pojetím skákání gumy byl „Dandík“ (11. 6. 1998), sestava tentokrát již nikoliv skoků, ale kroků uvnitř a vně linek gumy. Dívky nyní držely gumu rukama těsně u sebe. Úzkou štěrbinu mezi oběma linkami hráčka rozevírala nohou, nešlo-li jí to, tak s pomocí rukou. Z prostoru gumy pouze vyskakovala. Sestava viz obrázky. Kroky a skoky byly původně provázeny básničkou, kterou se však informatorka nenaučila.

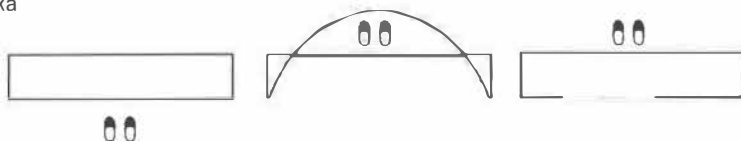
Figury

Jak bylo již výše uvedeno, jednotlivé skokové sestavy obsahovaly nebo byly obohacovány o figury – efektní více či méně komplikované skoky. Tyto skoky však nežily pouze v rámci skokových sestav. Existovaly i samostatně a jako takové se i izolovaně od skokových sestav skákaly, a to buď jako jednotlivé skoky nebo bujely opakováním motivu ve svébytnou sestavu.

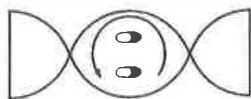
Jako samostatné figury dívky skákaly např. „autička“ (18. 6. 1998) nebo také nazývané „kohouti“ (19. 6. 1998),⁹ „tarantule“ (18. 6. 1998) (skok jako „autička“ ovšem skákaný pozadu), „Sindibád“ (15. 6. 1998) (přeskočení obou linek gumy překážkovým skokem s rozběhem). Všechny tyto figury děti skákaly ve výškových stupních.

⁹ Hráčka stála čelem k oběma linkám gumy. Podebrala bližší linku pod nártý obou nohou a přeskočila s nožmo druhou linku gumy. Ocitla se tak „v zajetí“ oka zkřížené gumy. V druhém kroku vyskočí ze sevření ve směru prvního skoku. Poté se figura opakuje na druhou stranu.

Autička

Skokovou figurou pojatou jako sestava byla „roční období“. Hráčky stály uprostřed překřížené gummy. Do gummy se neskákalo, ale pomocí rukou se guma překřížila a vstoupilo se do ní. Hráčky skákaly stále dokola, aniž by sevření gummy opustily. Každým skokem se otočily zhruba o 210° (tedy maximum, co se hráčka dokázala otočit kolem vlastní osy). Rytmus skokům dávalo vyjmenovávání 1. ročních období (jaro – léto – podzim – zima), 2. měsíců v roce (leden – únor – březen – duben – květen – červen – červenec – srpen – září – říjen – listopad – prosinec) a 3. dnů v týdnu (pondělí – úterý – středa – čtvrtek – pátek – sobota – neděle). Na slovo neděle se mělo podle jedné z hráček vyskočit z gummy ven, podle druhé nikoli. Směr otáčení se mohl pro každou sekvenci skoků změnit, ne však v jejich průběhu. S ohledem na značnou fyzickou náročnost skoků slova neřikal hráč, jeho skoky rytmovaly ty, které držely gummy. Sestava se skákala pouze v „jednoduchých jedničkách“.

Také „mašličky“ lze hodnotit jako figuru rozvinutou do sestavy. Nevznikly však rozhodně jako prvek odvozený z původního skákání gummy. Linky gummy byly totiž a priori překřížené – uprostřed v základní pozici se vytvořil kříž, který rozdělil prostor vymezený gummy na dvě části. Hráčka pak skákala z jednoho pole do druhého. Ty, které držely gummy jí pomáhaly rozvíráním pole, do něhož skákala.

Novotvary

Skákání gummy nebo i guma jako herní rekvizita inspirovala děti k hledání a vymyšlení dalších typů her, které se vzdalují výchozí formě. U některých je sepetí s původním skákáním gummy více než patrné.

Příkladem může být „černoušek“ (20. 6. 1998). Hra již nespočívala ve skákání gummy, ale v eskamotérství na gumě. Gummy si hráčky navlékly křížem

Olympiády 1997. Síť – prolejšačka vytvořená z gumy. Devítileté dívky. Praha 22. 5. 1997

Foto: D. Bittnerová

jako u „mašliček“. Jedna z nich se pak vyvlékla z gumy a šla po zkřížených linkách k druhé tak, aby guma zůstávala napjatá a neustřelila.

Hrou, která se již zcela osvobodila od předlohy skákání gumy a gumu využila pouze jako herní rekvizitu, byly „Olympiády 1997“ (11. 6. 1997). Dva hráči drželi gumu oběma rukama. Načež začali říkat „Olympiády 1997“, a zároveň manipulovali s gumou. Na „sedm“ gumu na libovolném místě přišlápli a ruce natáhli tak, aby guma byla ve všech svých částech napjata. Vznikla tak nepravidelná síť – „prolejšačka“. Tu museli ostatní hráči prolézt, aniž by se gumy dotkli.

Závěr

V současnosti se skákání gumy těší značné popularitě, a to především u dívek. Postupně vytlačuje z aktuálních herních repertoárů školky se švihadlem či s míčem. Zároveň hraní s pomocí gumy provází výrazný variační proces, který dokazuje, že život tohoto folklórního jevu je stále na vzestupu. Transmise a zároveň transformace základních skokových kombinací, které vznikají často v důsledku špatného zvládnutí – naučení nebo pozapomnění hry (v souvislosti s kampaňovitostí hry v teplých měsících roku) vede neustále k vynořování dalších a dalších variant. Vedle toho i sama

struktura hry dává prostor k inovacím, k zavádění nových prvků do hry. Základní skokové kombinace a následně i skokové sestavy jsou na jednu stranu dále rozšiřovány, na straně druhé se osamostatňují zvláštní – atraktivní skokové figury. Vlastnost folklóru – být synkretický – se projevuje i zde. S řadou skokových sestav se začaly pojít texty říkaček nebo písniček, které rytmizují skákání gumy. V neposlední řadě guma jako rekvizita inspiruje děti k vytvoření herních schémat, která buď okrajově či vůbec nemají vztah k původnímu výchozímu skákání gumy.

Literatura

- Bauche, Ulrich: „Gummitwist.“ Ein neues Kinderspiel in Hamburg. In: *Beiträge zur deutschen Volks – und Altertumskunde*, 9, 1965, s. 137–139.
- Bittnerová, Dana: Dětské hry v sociální komunikaci skupiny dětí. In: *PSŠE: 4. třída. Příloha závěrečné zprávy o řešení grantového projektu: „Žák v měnících se podmínkách současné školy.“* Praha 1999, 32 s. (s. 19–23.)
- Bremm, Heinz M.: *Kinderspiele auf dem Straßen und Schulhöfen der 60er Jahre.* Frankfurt am Main, M. Heinz Bremm Verlag 1996, 50 s.
- Hegemann-Fonger, Heike: *Zum Wandel des Kinderspielens. Eine empirische Analyse des Freizeitverhaltens von Grundschulern.* Münster, Universität Münster 1995, 353 s.
- Pospíšilová, Jana: Folklór a život dětí. In: Sirovátka, Oldřich a kol.: *Město pod Špilberkem.* Brno 1993, s. 110–122.

Chinese jump rope in the second half of the 1990s

Dana Bittnerová

The "Chinese jump rope" game is at a present a stable part of the repertoire of children's formalised games. It was born in the 1950s as another possibility of solving the discrepancy between a limited room for children's games in the city and their need of movement. In the given moment it was a novelty within the framework of "stationary-dynamic" games of children in the city. Just as its "elder sisters" from the city – such as games with the skipping rope, various ball games and hopscotch – it needed a special game requisite and it was constructed as a succession of increasingly difficult exercises. Just as in the case of other games, it was, too, given its place by the adults in the street, in a courtyard or on a playground. Due to this, the Chinese jump rope has been mainly played in warm months of the year.

The presented portrait of a children's formalised game – the Chinese jump rope – is based on a field research carried out in 1997–1998. The information was provided by children – especially the girls from the first, second, third and fourth classes of elementary schools in Prague 1 and Prague 3 as well as three girls from the first class of an eight-year secondary school in Prague 9. A certain image of the state of the Chinese jump rope in the 1970s, which will provide certain comparisons, was obtained on the basis of a preparatory research conducted among ten women born in Prague between 1964 and 1966.

At present the game "Chinese jump rope" is very popular, especially with girls. It gradually pushes out from the current game repertoire other games such as skipping the rope or the ball games. At the same time the playing of the Chinese jump rope is accompanied with a significant variation process which proves that the life of this folklore phenomenon is still on a rise. A transmission and at the same time transformation of basic skipping combinations which often arise due to the bad practice – learning or forgetting a game (in connection with the limitation of the game to the warm months of the year) – leads to constant establishment of new and new variants. Moreover, the very structure of the game provides opportunities for innovations, for introduction of new elements into the game. The basic skipping combinations and subsequently skipping configurations are being widened on the one hand, but special skipping patterns are becoming independent on the other. The quality of folklore – to be syncretic – plays a role here, too. A number of skipping configurations is linked with texts of nursery rhymes and songs which provide rhythm to the skipping game. Last but not least, the Chinese jump rope as a requisite inspires children to create game schemes which only have a marginal or no relation with the original, initial Chinese jump rope.